

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 2

РІВНЕ 2018

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бурлака І.С.

Харківській національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОГО ГОТИЧНОГО РОМАНУ НА ТВОРЧІСТЬ АЙРІС МЕРДОК ТА ДЖОНА ФАУЛЗА

Анотація. У статті розглядається вплив англійського готичного роману на прозу А. Мердок. Також розглядається вплив готичного роману на творчість Дж. Фаулза. Висвітлюються особливості авторської рецепції цього жанру.

Ключові слова: готика, канони роману, англійський готичний роман, переосмислення, готичний стиль.

Annotation. The article studies the influence of the English Gothic novel on the prose of Iris Murdoch. The influence of the Gothic novel on the work of J. Fowles is also considered. The features of the author's reception of this genre are highlighted.

Key words: Gothic, canons of the novel, English Gothic novel, interpretation, Gothic style.

Література жахливого давно і міцно завоювала позиції в рейтингу читацької уваги. Від страшних казок і легенд, від античних трагедій і середньовічних описів пристрастей Христових і спокус святих мучеників мистецтво прийшло до створення окремого жанру, мета якого викликати переляк у читача, занурити його в атмосферу безпорадності, самотності [2, с. 156]. Протягом більш ніж двохсотрічної історії свого існування готичний роман пережив чимало перетворень та метаморфоз. Характерні риси готичного роману можна виявити в самих різних за жанром літературних творах. Готика легко і невимушено пристосовується до змін культурних парадигм та зберігає за собою сукупність певних штампів, і тому залишається джерелом натхнення для багатьох поколінь письменників. Таким чином, життєздатність готичного роману неминуче живить інтерес дослідників щодо цього феномена [3, с. 24]. Актуальність теми нашого дослідження ґрунтується на значному інтересі до творчості Айріс Мердок і Джона Фаулза, про що, в свою чергу, свідчать численні видання їхніх романів, щоденників і есе з одного боку і потік наукових робіт, які аналізують їх творчість з іншого. Однак нашим завданням є виявлення в їхніх творах співвідношення аспектів культури постмодернізму з готичним романом XVIII-XIX ст. У той час, як вплив готичної літератури на класичний роман (Діккенс, Стівенсон, Уайльд) було доведено, діалог

постмодерністської англійської літератури з цією традицією до кінця не вивчений. Є чимало робіт, де зачіпається тема готичних мотивів у творчості Айріс Мердок, вказується на наявність елементів цього жанру і в творчості Джона Фаулза. Але дослідники, які вказали на наявність готичних елементів, не приділяли належної уваги аналізу особливостей їх використання та причин звернення цих авторів до готики [3, с. 107]. Метою цього дослідження є багатоаспектний аналіз впливу готичних традицій на прозу Айріс Мердок і Джона Фаулза, що дозволяє охарактеризувати творчий метод кожного з письменників в новому ракурсі. У роботі використані кілька методів дослідження: історико-культурний підхід, метод порівняльного вивчення літератури, елементи структурного аналізу.

Вже на початку свого існування — на межі XVIII -XIX століть, не маючи класифікацій і жанрових канонів, готичний роман стає колицкою відразу для декількох перспективних жанрів: фантастичного (в тому числі, науково-фантастичного), детективного і психологічного романів. Пояснення цьому явищу полягає в тому, що готичний роман спочатку був свого роду губкою, відкритою системою, яка увібрала риси середньовічного лицарського роману, просвітницького виховного роману, сентиментальної прози і барочного театру. Важливо і те, що “готика” була не тільки реакцією на Просвітництво, але і дружелюбно уживалась з ним та водночас закладала ґрунт для романтизму, що зароджувався у цей час. Інтерес до готичного роману з появи найперших зразків жанру був величезним. Цими книгами зачитувались всі верстви населення і існували навіть спеціальні публічні бібліотеки готичних романів [3, с.57]. Але як ми вже відзначали вище, форма готичного роману виявляється надзвичайно пластичною і знаходить своїх шанувальників серед письменників найрізноманітніших літературних епох. XX століття у цьому сенсі не виняток. В англійській післявоєнній літературі традиції готичного роману живлять твори таких письменників як Айріс Мердок, Антонія Байятт, Джон Фаулз, Ч.П.Сноу, Пітер Акройд, Мервін Пік, Анжела Картер, Мартін Еміс, Емма Теннат і інші . Після Другої світової війни предметом жахливого стають техногенні катастрофи, роботизація, комп'ютерізація, які породжені як страхом за фізичний стан, так і побоюванням втрати власної ідентичності. У другій половині XX століття естетика жахливого була використана високою літературою, що в свою чергу передбачає наявність у письменника почуття міри. У зображенні жахливого автор уникає натуралістичних деталей, використовуючи натяк. Автори вважають, що ухильність і нечіткість лише загострюють читацький інтерес. При цьому жахливе стає не основним прийомом, а засібом звернення до філософських проблем сенсу життя, зіткненням зла і добра в сучасному технократичному суспільстві. Елементи готики контамінуються з побутописанням і пародіюються таким чином, що готика стає частиною антуражу жахливого [4, с. 154].

У статті ми досліджуємо використання прийомів готичного роману в творчості двох відомих британських романістів : Айріс Мердок (1919-1999) та Джона Фаулза (1926-2005), у творах яких найбільш яскраво висвітлюється інтерес до національної літературної, в тому числі, готичної традиції. Мердок і Фаулз вирішують проблеми філософського характеру за допомогою прийомів готичного роману, виводячи в центр оповідання фігуру демонічного лиходія, що дозволяє створити атмосферу страху і психологічної напруги. Ця синкретичність в поєднанні “класичних” прийомів для реалізації сучасних художніх завдань багато в чому пояснює труднощі, з яким стикаються дослідники їхньої творчості, намагаючись визначити приналежність цих авторів до будь-якої літературної школи. Письменники не є строгими прихильниками традиції англійського реалістичного роману. Тим не менш, вони, не підходять під рамки визначення екзистенціальної і постмодерністської літератури. Особливість феномена Мердок і Фаулза в тому, що при наявності зовнішньої атрибутики реалізма в їх творах (середя, характери, предмети), обидва романіста постійно пародіюють канонічні жанрові моделі. Вони вступають в багаторівневу гру з читачем і використовують постмодерністський інструментарій для створення своїх текстів. У 50-60-ті роки ХХ століття Айріс Мердок і Джон Фаулз заклали основи ретроспективної гри. Завдання читача, який знайомиться з роботами авторів — створювати текст, грати в текст, тобто, бути активним співучасником автора в побудові ігрових конструкцій. Традиція в широкому сенсі і традиція готичного роману, зокрема, є органічною складовою творчості Айріс Мердок і Джона Фаулза і одночасно — предметом іронічного цитування. Численні елементи готики як жанру масової літератури активно вплетені в оповідну тканину філософських романів Мердок і Фаулза, побудованих за принципом інтелектуальних завдань, які не мають рішення. Айріс Мердок і Джон Фаулз не вміщуються в рамки постмодерну, і найчастіше їх творчість розглядається як продовження реалістичної традиції в дусі Діккенса і Голсуорсі [5, с.105]. Однак подібне узагальнення спрощує художню манеру кожного з письменників. Найбільш близькою до суті є спроба охарактеризувати письменницьку техніку Мердок і Фаулза як “помірний постмодернізм” [5, с. 411]. Якщо розглядати творчість Джона Фаулза і Айріс Мердок в рамках діалогу з традицією готичного роману, можна виявити ряд нових рис поетики письменників. Ігрове використання готичних штампів, з одного боку, і включення фабульних і образних елементів для створення основи філософських експериментів, з іншого, забезпечує трансформацію жанру із збагаченням його художньої техніки і створенням нових форм взаємодії з читачем. Але тим не менше досвід самопізнання особистості в романах цих письменників виявляється сильнішим за гральні конструкції. Реальність подій, що описуються, є головним аспектом постмодерністського тексту. І в цьому проявляється своєрідність британської літератури другої

половини ХХ століття. Поєднання жанрових рис “інтелектуальної” прози з прийомами “масової” літератури (однієї з різновидів якої і є готика) дозволяє Мердок і Фаулзу створити глибоку емоційно-психологічну напругу і досліджувати приховані інстинкти, протиприродні пристрасті, підсвідомі почуття людей, що живуть в епоху значущих політичних і соціальних змін. Пародіювання “готичної” моделі роману не є самоціллю, але стає природним результатом ігрового підходу до літературної спадщини попередніх епох. Мердок і Фаулз вибудовують свої тексти. Творчість письменників є варіантом помірною постмодернізму, так як за своїм світоглядом автори тяжіють до класичної традиції, але при цьому поетика творів відрізняється використанням прийомів постмодерністської естетики як ігровий простір, де об'єктом гри стає діалог з іншими текстами, а суб'єктом гри — читач, запрошений до співтворчості [1, с. 242].

Читач, який потрапляє в лабіринт романів Мердок і Фаулза, завжди проходить перевірку “якості прочитання” і повинен відмовитися від спроб однозначних трактувань, тому що постмодерністський текст не сприймає ніякої однозначності [1, с. 244]. Наявність інтертекстуального діалогу з попередньою готичною традицією XVIII-XIX ст. в творах Айріс Мердок і Джона Фаулза дозволяє стверджувати, що готичний роман є одним з домінуючих включень в метатекст постмодерністського роману. Виявлення в романах Фаулза і Мердок алюзивних шарів і інтертекстуальних включень “готичної” прози дозволяє більш повно і глибоко проаналізувати багаторівневий простір їх творів та знайти нові художні та філософські смисли [3, с. 244]. Формальні прийоми готичної прози дозволяють акцентувати особливості психології людей в екстремальних ситуаціях, досліджувати суть самої природи страху, який супроводжує процес самопізнання особистості, проаналізувати суть влади і психологічного насильства як засобу пізнання волі і одночасно загрози їй. Мотиви страху, втечі й переслідування, усвідомлення свободи і її позбавлення — ключові для готики та органічно вплітаються в художню тканину романів Мердок і Фаулза. Ці прийоми дозволяють акцентувати ірраціональність почуттів і вчинків, суперечливість людських відносин, неоднозначність категорій “добро” і “зло”, дисонанс між зовнішнім і внутрішнім. На класичній стадії свого існування готичний жанр розробляє ряд тем і проблем, концептуально близьких художнім і філософським ідеологам ХХ століття [5, р. 243]. Однак, арсенал художніх інструментів у письменників другої половини ХХ століття з опорою на праці З. Фрейда і К.Г. Юнга є незрівнянно багатшим і різноманітнішим. Таким чином, їх твори займають особливе місце в літературному процесі ХХ століття, як роботи, що відобразили зв'язок між традиціями англійського реалізму та готичним романом але одночасно з новими філософськими, естетичними і художніми дискусіями [4, с. 302].

Було доведено, що актуальність готики в післявоєнній англійській літературі має дві основні причини. Перша — акцент “готичної” літератури на дослідженнях потаємних глибин свідомості і підсвідомості людини і виявленні ірраціональності почуттів. Адже занурення в ірраціональне в духовному житті людини дає можливість зняти відчуження і на якийсь час стати цілісною особистістю. Крім того, ірраціональність створює видимість незалежності “я” від матеріальної оболонки, обумовленої суспільством [3, с. 211]. Звертаючись до готичної форми, письменники досліджують екзистенційні питання: пошук людиною власного “я”, подолання страху перед сьогоднішнім і майбутнім, досвід дорослішання крізь моральні потрясіння [1, с.128].

Список використаних джерел:

1. Аминова Е. С Традиция викторианской литературы в творчестве Джона Фаулза : дисс. кандидата филол. наук : 10.01.03 / Аминова Елена Сергеевна. — Б., 2011. — 242 с.
2. Глушкова М.Н. Трансформация жанра готического романа в современной британской прозе / Мария Николаевна Глушкова // Вестник Вятского государственного университета. — 2012. — №2 том 2.— С.151-155.
3. Bentley N. Contemporary British fiction / Bentley N. —. Edinburgh. 2008. — 245p.
4. Botting F. Gothic: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies / F. Botting, D. Townshend — Taylor&Francis, 2004. — 1600 p.
5. The Cambridge History of Twentieth-century English Literature. — Cambridge, 2004. — 886 p.

Васильєва О.Є.

Рівненський державний гуманітарний університет

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ
(на матеріалі растаманської казки)

Анотація: У статті розглянуто жанрові особливості сучасної авторської казки. Вивчені проблеми її класифікації. Проаналізовано жанрові новації літературної казки. Досліджено растаманську казку як жанровий різновид у контексті растафаріанської культури та її впливу на мистецтво. Проаналізовано історію виникнення жанру літературної растаманської казки. Виявлено оригінальні риси растаманської казки.

Ключові слова: казка, авторська казка, жанрові модифікації, растаманська казка.

Annotation: The genre specificity of the contemporary author's fairy tale are determined in the article. The problems of its classification are studied. The genre